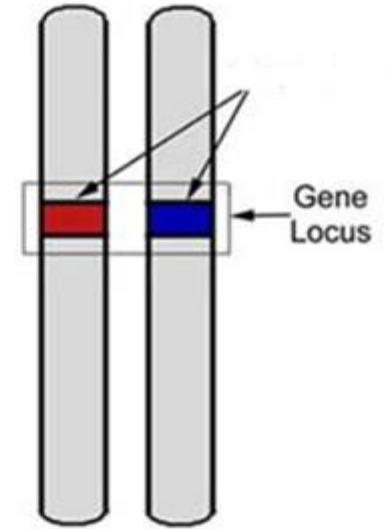

Perinnöllisyys

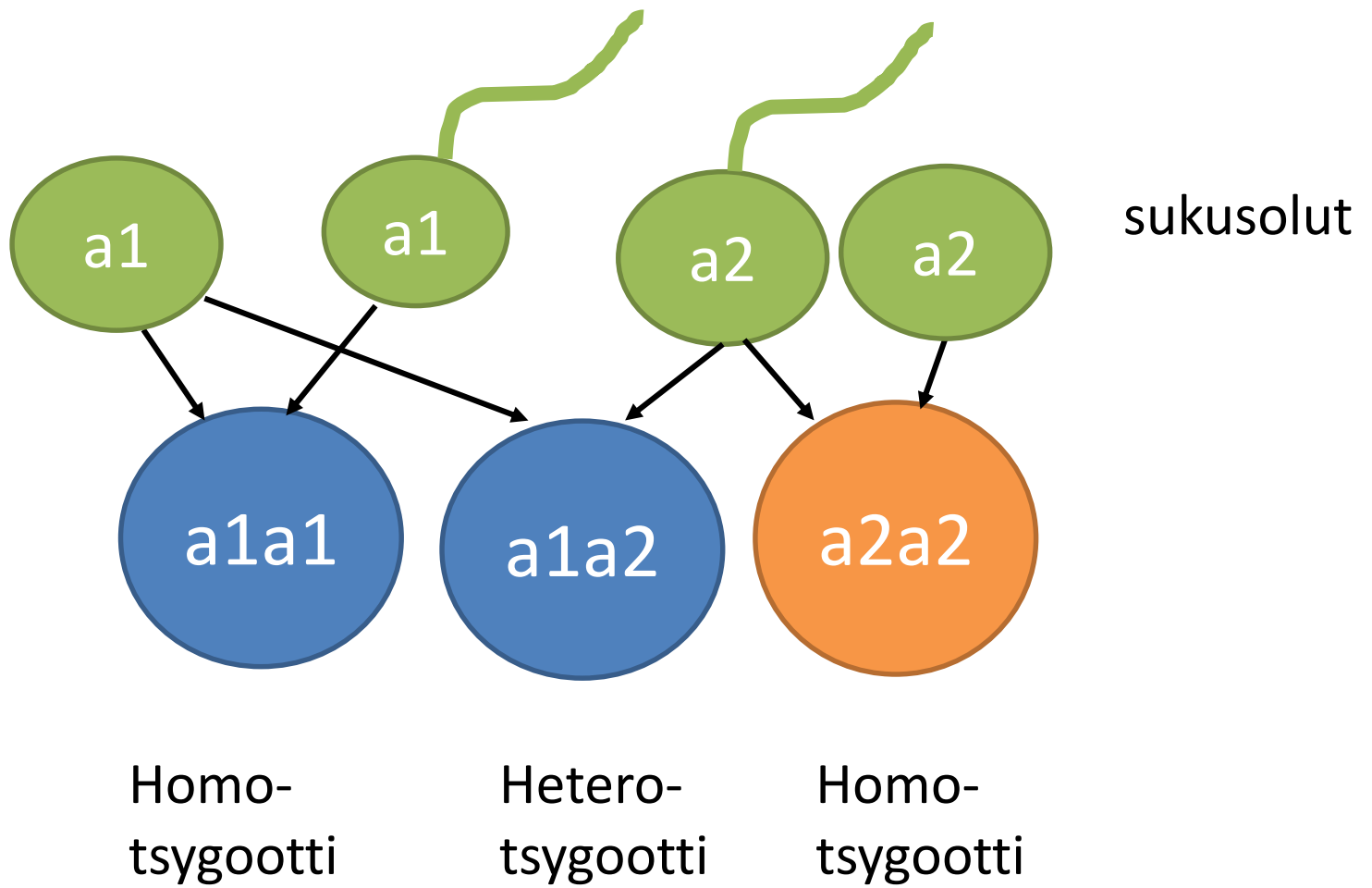
Sanasto

- **Geeni** tuottaa tai osallistuu ominaisuuden tuottamiseen
- **Vastinkromosomissa** sijaitsevat samat geenit
- **Lokus** = geenin paikka kromosomissa
- **Alleeli** = geenin versio
  - Esim. koiran turkin väri on geeni, ruskea ja musta alleleja
  - Pistemutaatiot synnyttävät uusia alleleja

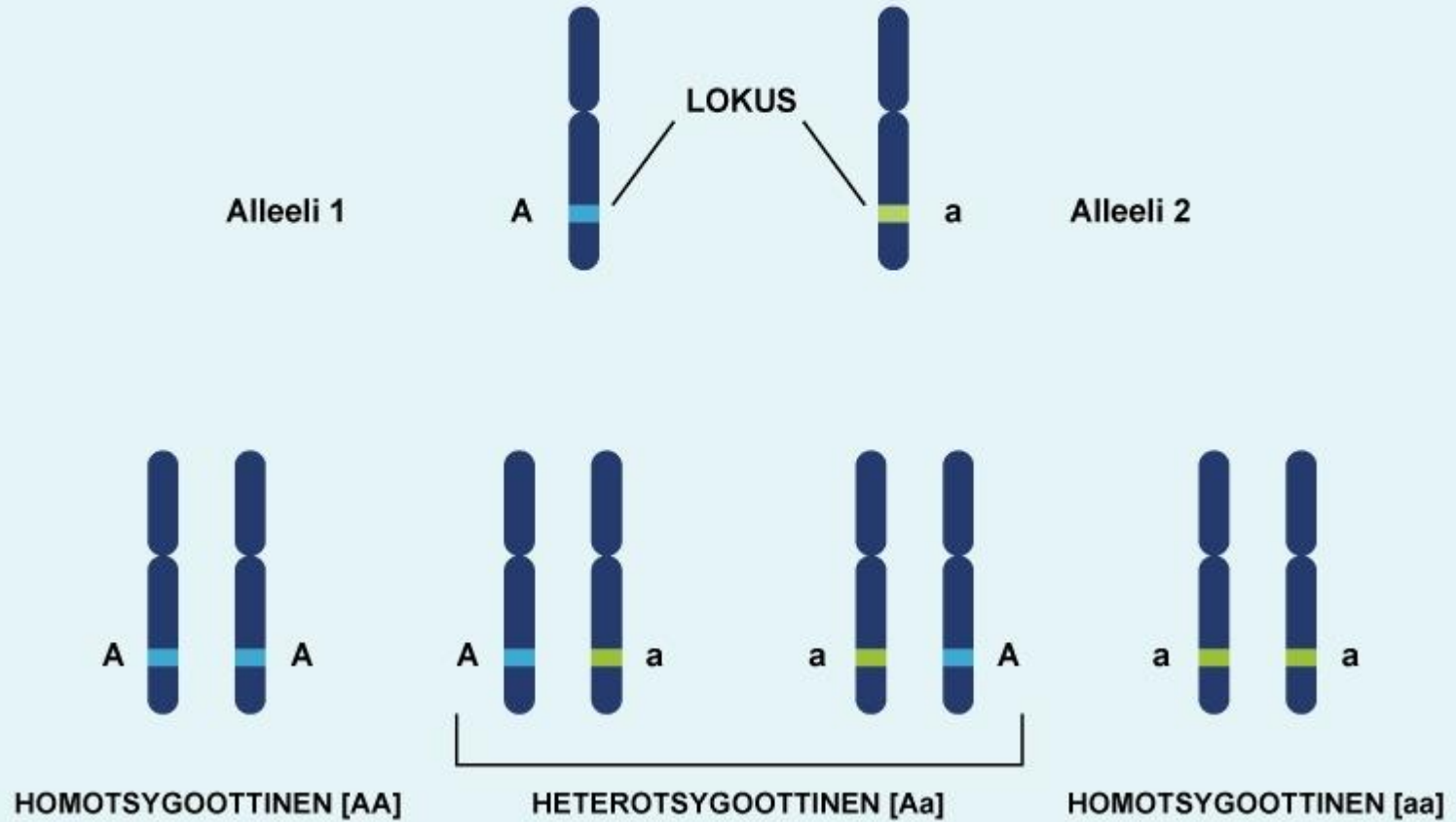
Esim. silmän värin geeni. Sijaitsee samassa kohtaa vastinkromosomeissa, mutta punainen tuottaa ruskean värin ja sininen sinisen silmän värin

- Yksilöllä on sama geeni kahteen kertaan (diploidi), toinen äidiltä ja toinen isältä
- Nämä geenit voivat olla samanlaiset tai erilaiset
-> Yksilöllä voi olla samasta geenistä 1 alleeli kahteen kertaan tai 2 eri alleelia

- Jos sama alleeli on peritty molemmilta vanhemmilta = **homotsygootti**
- Jos vanhemmilta on peritty eri alleelit = **heterotsygootti**

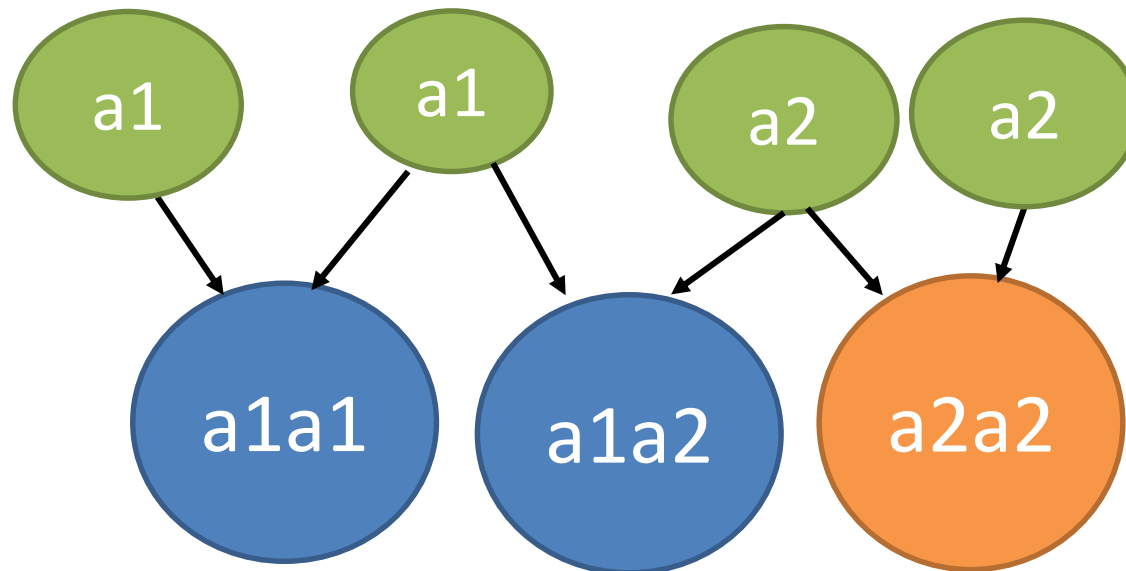

ALLEELIT

Homo- ja heterotsygoottinen kromosomi

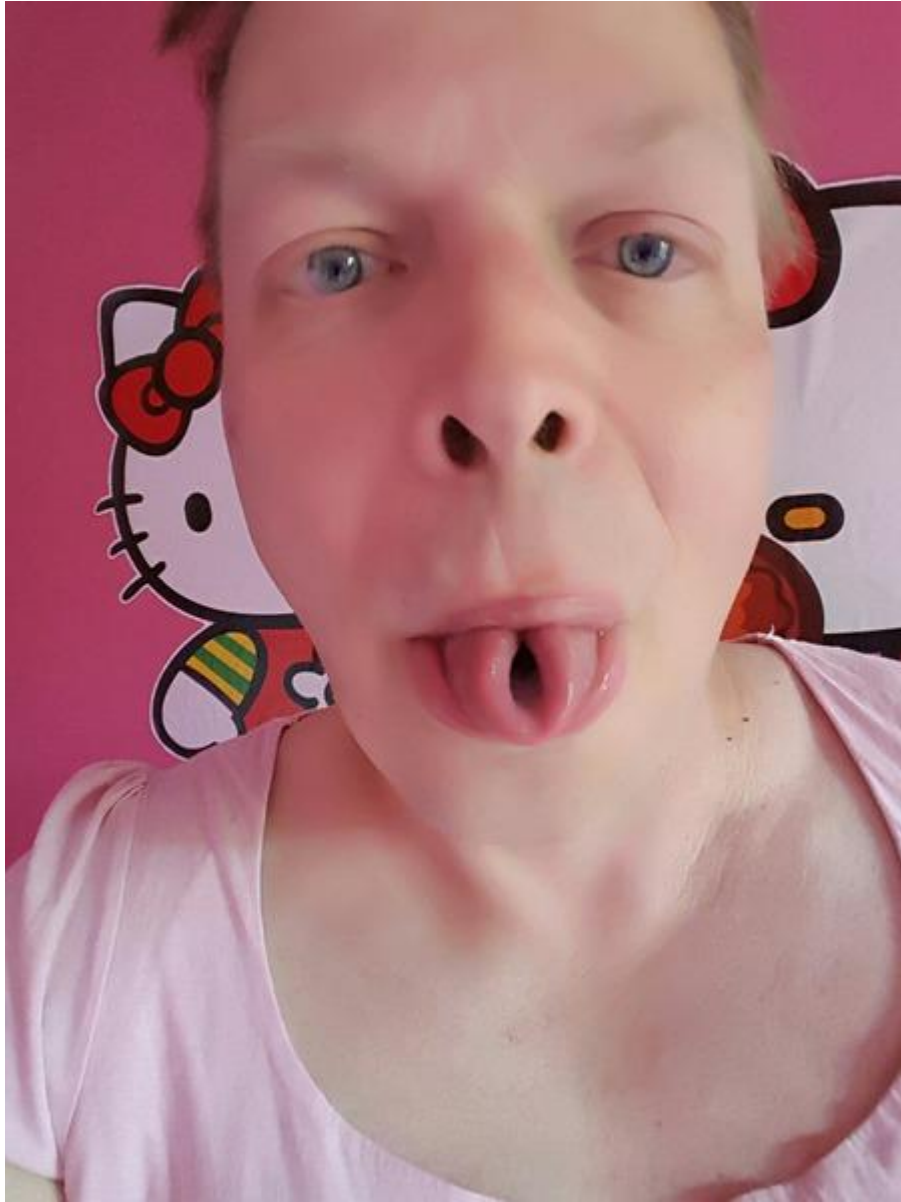

- **Genotyyppi** = millaiset alleelit yksilöllä geenistä on
- **Fenotyyppi** = ilmiasu, eli miten genotyypin ja ympäristön yhteisvaikutus ilmenee yksilössä

S. 123 teht. 1

- 1) A1 ja A2 ovat välttämättä samanlaiset, sillä ne sijaitsevat samassa kahdentuneessa kromosomissa, eli ovat kopioita
- 2) A1 ja A4 voivat olla samanlaiset tai erilaiset, sillä ne sijaitsevat eri vastinkromosomeissa
- 3) A3 ja A4 ovat välttämättä samanlaiset, sillä ne sijaitsevat kahdentuneessa kromosomissa
- 4) A2 ja A3 voivat olla samanlaiset tai erilaiset, sillä ne sijaitsevat eri vastinkromosomeissa

Monohybridi- risteytykset

Eli yhden geenin
määräämät ominaisuudet

Monohybridi-
risteytykset

```
graph TD; A[Monohybridi-risteytykset] --- B[Dominanssi]; A --- C[Välimuotoinen periytyminen]; A --- D[Yhteisvallitseva periytyminen];
```

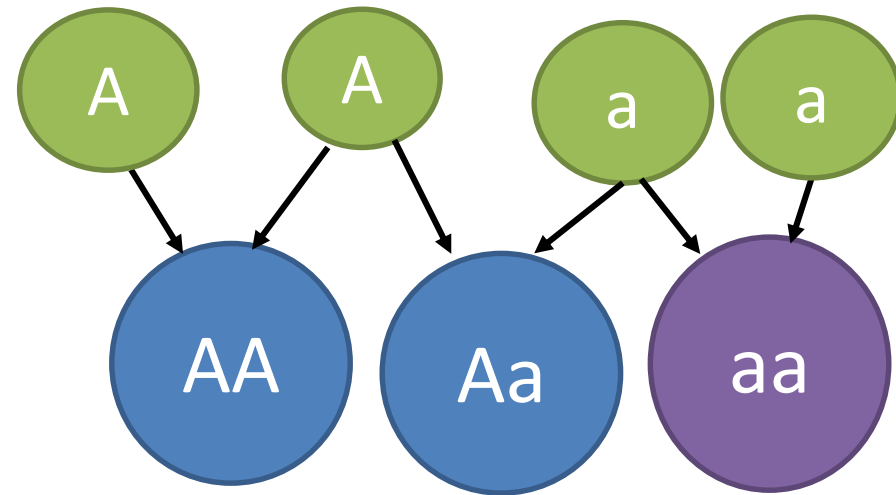
Dominanssi

Välimuotoinen
periytyminen

Yhteisvallitseva
periytyminen

Dominanssi

- Dominoiva alleeli peittää toisen alleelin
  - Peittyvää sanotaan resessiiviseksi alleeliksi

Siis

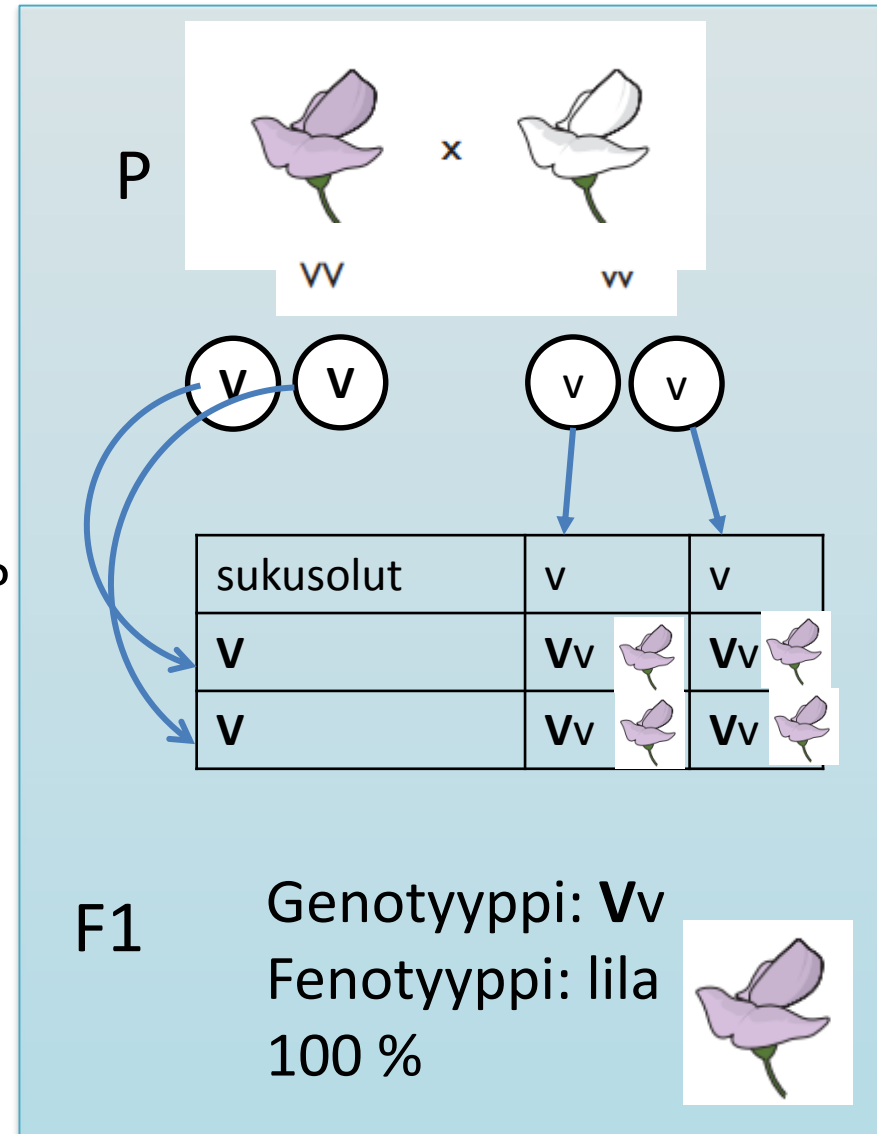
- Dominoiva ominaisuus ilmenee homo- ja heterotsygoottisena
- Resessiivinen ominaisuus ilmenee vain homotsygoottisena

Dominoiva ominaisuus isolla kirjaimella.
Resessiivinen ominaisuus pienellä kirjaimella.

Esimerkki

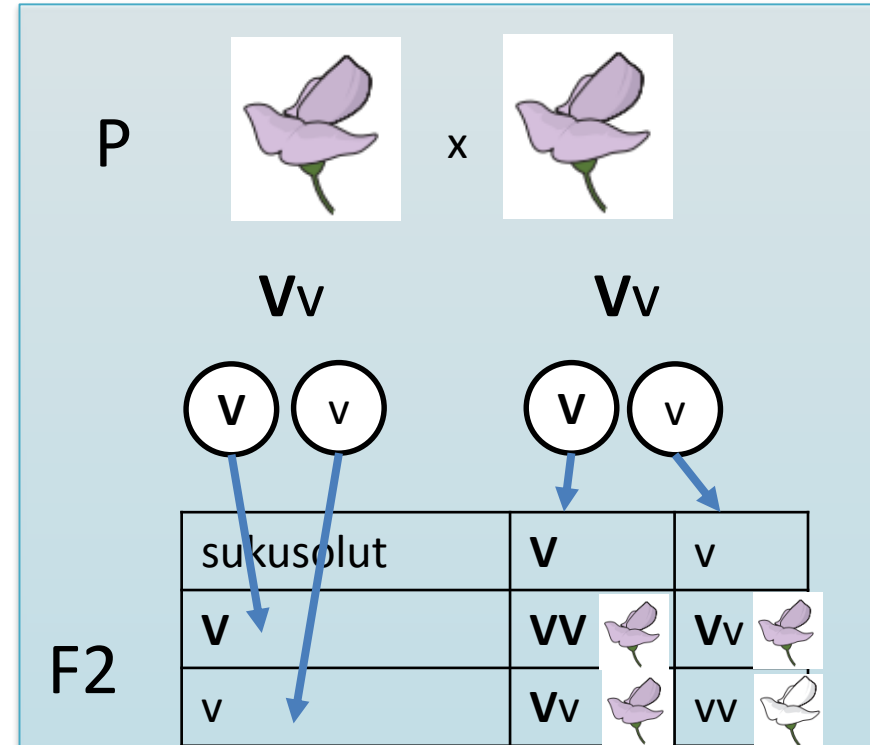
V= lila
v= valkoinen

- Risteytetään lila ja valkoinen kukka
- Lila dominoiva (**V**), valkoinen resessiivinen (**v**)
- Molemmat kukat homotsygoottisia
  - Mitkä on niiden genotyypit?
  - Millaisia sukusoluja ne tuottavat?
- Sijoitetaan sukusolut risteytyskaavioon
- Mitkä ovat jälkeläisten genotyypit?
- Mitkä ovat jälkeläisten fenotyypit?

Entä jos risteytetään heterotsygootit keskenään?

- Mitkä ovat genotyypit?
- Millaisia sukusoluja tulee?
- Tehdään risteytyskaavio
- Mitkä ovat F2-polven jälkeläisten genotyypit?
- Entä fenotyypit?
- Missä suhteessa fenotyyppinä syntyy?

Genotyypit: 3 erilaista

Fenotyypit: 3 lilaa, 1 valkoinen

→ lukusuhte 3:1

→ prosentit 75 % lila, 25 % valkoinen

Harjoituksia

- Tehtävät OneNotessa
- Opettele tekemään risteytystehtävät LibreOfficella
  - Käytössä ylioppilaskirjoituksissa
  - Writer -> taulukkotyökalulla saat pohjan risteytyskaavioihin
  - Calc

Multipple alleelit

- Samasta geenistä on enemmän kuin kaksi alleelia
- Yksilöllä kuitenkin aina korkeintaan kaksi alleelia!
- Esim. Koiran väri:
  - Musta V , ruskea v^r , valkoinen v^v
  - VV , Vv^r ja Vv^v -> musta koira
  - $v^r v^r$ -> ruskea koira
  - $v^v v^v$ -> valkoinen koira

Entä $v^r v^v$?

- Riippuu dominanssin suunnasta
- Tai ei ole dominanssi vaan välimuotoinen tai yhteisvallitseva

Välimuotoinen periytyminen

- Molemmat alleelit vaikuttavat ominaisuuteen
  - tuloksena ominaisuuksien kompromissi
  - jälkeläisille uusia ominaisuuksia

Merkinnät:

- Iso kirjain kuvaa ominaisuutta (esim. väri $\rightarrow V$ (tai $C=colour$))
- Yläindeksin kirjain kuvaa alleelia (esim. punainen $\rightarrow V^P$, valkoinen V^V)

Esimerkki

- C^P punainen alleeli
- C^V valkoinen alleeli
- F1-jälkeläisten genotyypit?
- F1-jälkeläisten fenotyypit?
- F2-risteytys -> sukusolut?
- F2-jälkeläisten genotyypit?
- F2-jälkeläisten fenotyypit?

Genotyypit: 3
erilaista

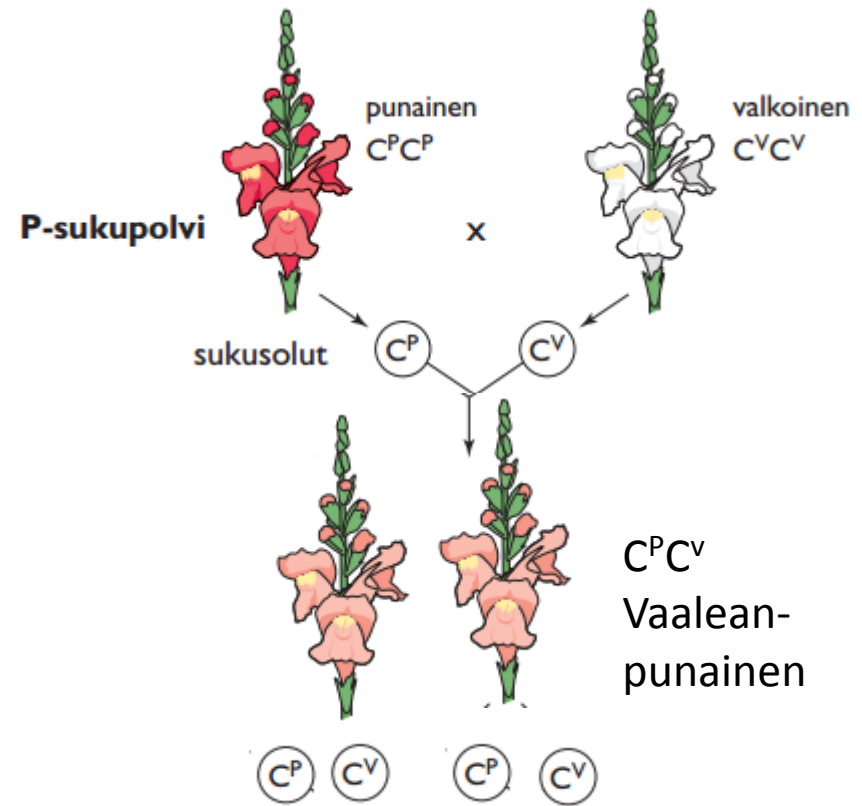
Fenotyypit: 1 pun., 2
vaaleanpun., 1 valk.

Lukusuhte: 1:2:1

Prosentit: 25%

pun., 50 %

vaaleanpun. 25 %
valk.

sukusolut	C^P	C^V
C^P	$C^P C^P$ 	$C^P C^V$
C^V	$C^P C^V$ 	$C^V C^V$

Yhteisvallitseva periytyminen

- Molemmat alleelit ilmenevät täysivaltaisena yksilössä
- Esim. ihmisen ABO-verityypit
  - I^A -> A-tyyppin veriryhmätekiijät
  - I^B -> B-tyyppin veriryhmätekiijät
  - i -> ei veriryhmätekiijöitä
  - i on resessiivinen, I^A ja I^B toisilleen yhteisvallitsevia

Mikä veriryhmä (A, B, AB, O)?

GENOTYYPPI	FENOTYYPPI (VERIRYHMÄ)
$I^A I^A$	A
$I^A i$	A
$I^B I^B$	B
$I^B i$	B
$I^A I^B$	AB
ii	O

Letaalialleeli

- Aiheuttaa homotsygoottisena yksilön kuoleman
  - Yleensä ennen syntymää
  - Dominoiva tai resessiivinen
  - Perittävä siis molemmilta vanhemmilta!
- Vääristää lukusuhteen -> 2:1

Esimerkki

vinosiipisyyttä aiheuttava letaali alleeli = **D**

normaalsiipisyyttä aiheuttava alleeli = **d**

fenotyyppi

genotyyppi

Dd

x

Dd

sukusolut

D ja d

D ja d

Jälkeläisten lukusuhte 2:1
Prosentit n. 66 % ja 33 %

Munasolut	D	d
Siittiöt		
D	DD kuolee	Dd vinot siivet
d	Dd vinot siivet	dd normaalit siivet